

NYTTÅRSTALEN 1.1.1991

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Året bak oss var både dramatisk og løfterikt. Vi er inne i de store forandringenes tid.

Frihetsvinden som har feid over Øst-Europa har fjernet skillene. Samhørighet og felleskap erstatter motsetninger og strid. Det som hører sammen, kan også få lov til å vokse sammen.

Mer enn på mange tiår har vi sett at menneskene selv skaper sin historie. Vi er alle med på å forme den. Tar vi alle et ekstra tak, fører summen av alles innsats oss mot en bedre verden. Derfor må vi la troen lede viljen, og optimismen styre innsatsen, når vi tar fatt på et nytt år.

Samtidig ser vi klart hvor viktige de minste delene er. Familien og naboskapet, lokalmiljøet og arbeidsplassen - ja, alt det som utgjør lokalsamfunnet. Det er her livet leves, glede og sorg oppleves, ansvar vises og mennesker skaper og samarbeider. Det er her demokratiet må utvikles. Det er her vi kan utløse nye krefter og vokse i evne til ansvar og omsorg.

I haven foran FN-bygningen står et plogjern. Det er satt der for å minne oss om Bibelens budskap; smi våpnene om til plogjern.

Nasjonene kan ikke bygge sikkerhet mot hverandre. Det kan vi bare gjøre i fellesskap. De nye avtalene om nedrustning og tillitsskapende tiltak er byggeklosser for et nytt sikkerhetssystem i Europa. Framtidas Europa.

Med toppmøtet om Sikkerhet og Samarbeid i Europa la vi etterkrigstiden bak oss. Dette historiske Paris-møtet peker mot en ny tid for Europa - en tid der vi forbinder sikkerhet også med vern om vårt felles miljø - en tid der demokratiet kan nå fram til alle - en tid der Europa kan bruke sine krefter til beste for barna og fremtiden.

Vår materielle velstand har sitt motstykke i nød og fattigdom. De øst-europeiske landene har gjenvunnet friheten, men frykter sin fremtid. Derfor må vi stå bi, slik at de ikke taper tryggheten og troen på egne krefter. I den vanskelige overgangen må vi hjelpe slik vi selv ble hjulpet etter siste verdenkrig.

Mange har allerede rakt ut hånden - slik folket i Finnmark har samlet inn mat og klær til våre naboer i Øst, og slik mange over det ganske land har tatt del i hjelpearbeidet for barna i Romania.

Slik må vi alle ta ansvar - og hindre at en ny armodens mur får senke seg mellom en utpint og en velbestått del av Europa. I Sovjetunionen knyttet Norges navn fortsatt til Fridtjof Nansen etter den hjelpen han organiserte for den russiske befolkning etter første verdenskrig. I årtier har folkene i øst sett mot vest etter våre idealer om demokrati, frihet og trygghet.

La oss ikke glemme at et demokrati bare blir ekte og levende når mange deltar. For et demokrati har den egenskap at det ikke slites, men tvert i mot styrkes ved å brukes. Det må leves for å leve.

Mange føler nok at samfunnet blir mindre oversiktlig. Desto viktigere er det å få mange med i jakten på løsningene. Vi trenger en levende samfunnsdebatt, der vi våger å reise nye tanker, nye ideer. Der vi alle er deltakere.

Vi har både rettigheter og plikter i et demokrati. I det ligger også et ansvar for å delta og for å si sin mening. Vi må samtidig være på vakt mot å forenkle samfunnsdebatten, slik vi ofte ser eksempler på. Det kan være farlig hvis sterke pressgrupper eller de største oppslagene i pressen blir det som skal sette hele vår dagsorden.

Derfor vil jeg oppfordre alle - særlig dere som er unge - til et aktivt samfunnsengasjement. Vi trenger flere som ser og tar det ansvar vi alle har.

90-årene fordrer et kulturelt stemningsskifte, med både krav til og omsorg for hverandre. Vi må gjenreise de kvaliteter i vårt samfunn som ligger i høy sysselsetting, rettferdig fordeling, målene om like muligheter og trygghet over hele landet.

Vi må også våge å snakke ut om holdninger som undergraver viktige verdier i vårt samfunn. Det er ikke noe alternativ til moral og respekt for lov og rett.

Vi kan ikke lenger godta "gratis-passasjerene" i samfunnet vårt, de som bruker kreftene og oppfinnsomheten på å sno seg unna ansvaret - enten de gjør det gjennom skattesnyteri, triksing og miksing eller de jobber svart. Det betyr at man lar andre betale regningen for seg.

Vi må ta fellesansvar for viktige verdier og for hverandre, unge og eldre, i dette lille landet.

Når vi nå retter blikket framover, skal vi ikke tynges ned av problembilder. "Jeg har vunnet over det negative. Det er godt gjort." skriver maleren Ludvig Eikaas på et av sine bilder. Det kan være et motto for oss alle.

Rett nok er utfordringene mange, og de er store. Tallrike saker skal ha sin løsning. Men vår nasjon er bedre skodd enn

de fleste. Vi har mange muligheter og de kan gripes om vi tar felles løft.

Derfor er jeg optimist. Vi kan greie de mange og store oppgavene som vil prege 90-årene; Vi må få ned den altfor høye arbeidsledigheten. Vi må sikre miljøet og livsgrunnlaget for våre barn. Vi skal gi barn og unge en enda bedre og tryggere hverdag. Vi skal skape trygghet for de eldre.

La meg da minne om den enkle sannhet; Grunnlaget for sosiale reformer og den trygghet vi ønsker, er en sterk økonomi. Ressurser må skapes før de kan brukes. Vi er fortsatt avhengige av oljevirkosomhet og har for liten bredde i industri og annen konkurranseutsatt virksomhet. Vi har ikke noe valg - Vi må bli bedre. Vi må sette fart i nyskapning og næringsutvikling, satse på utdanning og forskning.

Industrien har lenge utviklet seg for svakt; Vår industriproduksjon er bare 5 prosent høyere enn for 15 år siden, mens den hos våre handelspartnere har vokst med over 30 prosent. Viljen og evnen til investeringer har vært mindre enn det var grunn til å forvente.

Noe er gjort i det arbeidet som har til mål å skape flere trygge arbeidsplasser og en sterkere økonomi; men det står mye igjen. Mange går inn i det nye året uten et arbeid å gå til. Hovedoppgaven framfor noen, er å øke sysselsettingen, og redusere køen av arbeidsvillige mennesker som ikke får ta sine evner og krefter i bruk. Mange føler utrygghet. Det gjelder ikke minst de langtidsledige.

For ungdom står utdanning og arbeid sentralt. Ledigheten blant unge kan lett få varige virkninger for den som ikke får et fotfeste i arbeidslivet etter endt utdanning. Det er en ulykke både for den enkelte og for samfunnet å trygde arbeidsfør ungdom over lengre perioder.

Men samtidig er det slik at Regjering og Storting alene ikke kan gjøre det som skal til for å styrke sysselsettingen.. Dette er en virkelig nasjonal oppgave som også krever medvirkning, innsats og samfunnsansvar fra bedriftenes ledelse og fra partene i arbeidslivet. Sjansen til å lykkes ligger i at disse viktige samfunnskraftene kan virke sammen. Men vi er også avhengige av et større fellesskap.

I "En Folkefiende" lar Ibsen Dr. Stockman si at den er sterkest som står alene. Det gjelder ikke for et lite land som vårt. Det gjelder ikke i internasjonal politikk i 90-årene og neste århundre. Å stå alene, utenfor internasjonale samarbeidsordninger, betyr at vi stiller aller svakest. Det var et alvorlig tilbakeslag for alle små land da de internasjonale handelsforhandlingene ikke førte fram. Vi trenger regler og forpliktende samarbeid, for å sikre arbeidsplassene og verne om forbrukernes interesser.

Miljøproblemene kan vi heller ikke skjerme oss fra, enten utslippene skjer hos oss eller i andre land. Vi kan bare redde miljøet ved at landene samarbeider.

Vi ser det også på de problemer vi har møtt med aksjoner i utlandet mot viktige eksportvarer som fisk. Fiskeoppdrett har de siste årene gitt nye muligheter for mange kystsamfunn. Nå har USA innført straffeavgift på norsk laks og eksporten er gått ned. Slik rammes vi - hvis vi skal stå alene uten et sterkt internasjonalt regelverk.

Vi vet hvilken historisk rolle vår handelsflåte har spilt i oppbyggingen av Norge - fra fattigdom til velferdssamfunn. Inntektene fra en norsk verdensomspennende skipsfart var med å danne grunnlaget for det samfunn som er vokst fram i vårt århundre. På samme måte er det i dag helt avgjørende at vi kan sikre oss inntekter gjennom handel med andre land. Dersom den frie verdenshandel går tyngre tider i møte, kan dette ramme oss spesielt sterkt. For vi er mer avhengig enn de

fleste av å kunne tjene penger ute for å bruke dem hjemme.

Landene i EF er nå i ferd med å åpne seg for hverandre og i 1993 vil de ha dannet et samlet, stort hjemmemarked. Hittil har vår handelsavtale med EF virket ganske godt for Norge. Men et samlet Storting har innsett at dette ikke lenger er nok. Vi kan risikere å bli stengt ute slik at norsk økonomi blir rammet. For Norge som nasjon, for det velferdssamfunn vi ønsker, er det viktig at Norge ikke blir stående utenfor den europeiske prosessen.

Derfor er det så viktig at vi får en ny og bedre avtale mellom EF og EFTA-landene. Dette er den såkalte EØS-avtalen som skal sikre oss et regelverk som gir like spilleregler for norske og for andre europeiske bedrifter. Det er i dag det alternativ vi arbeider med: En god og omfattende avtale som kan trygge norske interesser, og som vil kunne stå på egne ben. Å satse på at det meste kan være som før, er overhodet ikke noe svar, med de store endringer vi allerede står overfor i Europa og på våre egne markeder. Noe mindre omfattende samarbeid med EF-landene er det ikke mulig for Norge å legge opp til. Det er likevel ingen grunn til å sette likhetstegn mellom en slik europeisk økonomisk samarbeidsavtale med en fremtidig vurdering av om Norge også bør bli medlem av EF, slik vi har sett mange gjøre i de siste månedene.

Barna og barnebarna våre er det kjæreste vi har. Barnas oppvekst og utvikling må først og fremst foreldrene ta ansvar for. Men også samfunnet må ha et selvstendig ansvar for å bidra til å sikre barn trygge oppvekstvilkår.

Halvparten av alle 1.klassinger har både mor og far i full jobb. Forskjellen mellom barnets skoletid og foreldrenes arbeidstid utgjør årlig 1200 timer. Det betyr 100 dager uten direkte foreldretilsyn for de små skolebarna. Derfor er det riktig med et heldagsskoletilbud til de minste skolebarna.

Derfor er det riktig at vi bruker krefter på å skape flest mulig barnehageplasser. Mange har mye å bidra med. Som f.eks. Åmot Pensjonistforening som overtok barnehagen - ungene gledet seg og de eldre stilte opp etter lyst og evne med lesning, utflukter, juletreffester og eventyr.

Tenk tilbake på egne barneår - da besteforeldrene oftere enn nå var en naturlig del av nærmiljøet - de rike opplevelsene dette samværet ga. Dessverre har noe av denne dyrebare kontakten gått tapt med utviklingen av det moderne samfunnet. Men vi har ennå muligheter til å gjenskape den, gi ny giv til nærmiljøene og knytte sterkere bånd mellom generasjoner.

Pensjonisttilværelsen er en rik og aktiv periode for svært mange. Odd Grythe slår selv an tonen når han sier; "det gror aldri mose på rullende stein".

Men vi vet også at mange eldre trenger hjelp. Behovet for omsorg er stort. Skal vi makte alle omsorgsoppgavene, er det viktig at mange deltar og i praksis viser omsorg, nærhet og ansvar. Bare på den måten kan vi sikre hverandre trygghet, slå hull på myten om at det å bli gammel betyr isolasjon, ensomhet, hjelpesløshet og det å være "overflødig".

Slik kan vi også møte de funksjonshemmede som i disse dager får endret sin hverdag når den viktige reformen for de psykisk utviklingshemmede blir satt ut i livet.

Vi har bak oss dager som igjen har gitt mange av oss mulighet til et nært og givende samvær med familie og venner. Jeg håper vi kan ta med oss mye av dette inn i det nye året. Mange av oss har kanskje fjernere slektninger og venner vi ikke har sett noe til. Kan vi ta en telefon? Avlegge et lite besøk? Være med og bekjempe ensomheten.

Noen uker før jul møtte jeg Lillian Pedersen som har startet sin egen klubb for eldre i Tromsø-området. Det begynte med en

liten annonse i avisen. Responsen var enorm. Hva er hennes drivkraft? Jo, så enkelt at hun er glad i eldre mennesker. Hun vil være sammen med dem og la dem være sammen med hverandre. Det gir en meningsfylt fritid - og de eldre glede og innhold i hverdagen.

Vi skal gi våre eldre den trygghet som ligger i en god eldreomsorg. De eldre skal ha den håndsrekning fra det samfunn de har vært med å bygge opp.

Men selv den beste eldreomsorg kan ikke erstatte den enkeltes omsorg og omtanke for andre. Det Lillian Pedersen og mange andre gjør, trenger vi mer av i vårt samfunn. Det er med på å utvikle fellesskap og kontakt mellom mennesker. Slik kan vi avhjelpe ett av de problemer som det snakkes lite om; Den ensomheten som alt for mange mennesker føler.

Mange føler uro for fremtiden - fordi vårt miljø er truet. Vår generasjon har ingen rett til å ødelegge livs- og naturmiljøet for dem som kommer etter. Her har ingen lov til å stille seg på tilskuerplass. Fra hvert vårt ståsted skal vi ta utfordringene - i de nære, små lokalsamfunn og i det internasjonale samarbeidet. Vi er avhengige av felles handling.

Foruresningene hindres ikke av de nasjonale grenser. De sovjetiske utslipp av svovel bare fra to nikkerverk på Kola nærmer seg ti ganger det samlede norske utslipp, og gjør at Sør-Varanger er det mest forurensede området i Norge.

Miljøproblemene understreker bare vår avhengighet av andre land og behovet for forpliktende samarbeid for å snu utviklingen - og snu i tide.

Da skal vi tenke på at de rike land, uten å betale, har forurenset luft og vann - gjennom lang tid. Vi må nå dekke noe av vår regning, slik at de fattige land ikke tvinges til å

gjøre som oss. Derfor er vi glad for at vi nå kan bidra til et internasjonalt klimafond. Ved å hjelpe andre, hjelper vi også oss selv.

Vi har bak oss et år med sterke inntrykk av hvordan forhold i andre land virker inn på vår egen hverdag. Iraks brutale overfall på nabolandet Kuwait angår oss alle. For de små land er det viktig å slå fast at makt ikke skaper rett, at naboskap ikke gir rett til overgrep. Okkupasjonsmaktens brutale framferd er et overgrep mot oss alle. Det løfterike i konflikten er at FN spiller en ny og avgjørende rolle. Samstemmigheten mellom stormaktene gjør det mulig for verdensorganisasjonen å fungere slik det var ment. Dette tjener i særlig grad de små lands interesser. De kan ikke verge seg alene mot overmakt. Håpet er at fornuft og internasjonal lov seirer til slutt.

Vi har opplevd store tragedier, også her hjemme i året som gikk. Brannen på Scandinavian Star gjorde et uutslettelig inntrykk fordi den berørte så mange. Vi føler alle med de etterlatte, som vi har sett valgte å samles i forbindelse med julen.

Jeg sender hilsener til alle dere som på frivillige grunnlag bidrar til å styrke vårt samfunn og som ved omtanke og handling er med på å glede andre.

Tanken går også til alle dem som har deltatt i de fredsbevarende styrker - og til alle andre som gjør en innsats ute i fredskorpset, i misjonens tjeneste og i annet humanitært og fredsskapende arbeide. Dere er i høyeste grad en del av det Norge som er med på å bygge vår framtid.

Gode hilsener går også til vår kjære Konge. Aktivt - og med stort engasjement - deltok han over det ganske land i markeringen av minnet om 9.april 1940 og de krigshandlinger som fulgte. Alle gleder vi oss over at han nå er på

bedringens vei.

Jeg vil få uttrykke våre varme tanker og den store takknemlighet vi føler overfor Kong Olav, Kronprins Harald og familien når vi ønsker dem og hverandre et riktig godt nyttår.